

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА**

ЗУЄВА АННА ІГОРІВНА

УДК 342.7 (477)

**ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА:
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, професор
Шатрава Сергій Олександрович,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
завідувач науково-дослідної лабораторії
з проблем досудового розслідування

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Дрозд Олексій Юрійович,
Департамент організації забезпечення діяльності
Бюро економічної безпеки,
керівник

доктор юридичних наук, професор
Безпалова Ольга Ігорівна,
Департаменту науки і освіти
Харківської обласної державної військової адміністрації,
директор

Захист відбудеться «25» травня 2024 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 23.053.05 Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Центральноукраїнського державного університету імені В. Винниченка за адресою: 25006, м. Кропивницький, вул. Шевченка, 1

Автореферат розіслано 23 квітня 2024 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.А. Сокурєнко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Інститут адвокатури є одним із важливих складових правоохоронної системи, а адвокати – це саме ті фахівці, які надають правничу допомогу громадянам і юридичним особам. Адвокати в своїй діяльності зобов'язані дотримуватися професійної етики та виконувати свої обов'язки відповідно до норм чинного законодавства. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката є важливим елементом системи забезпечення незалежності адвокатури та дотримання адвокатами своїх професійних обов'язків, адже воно спрямоване на забезпечення дотримання адвокатами вимог законодавства, професійної етики та правил адвокатської діяльності. Тому визначення чіткої процедурної складової притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката є на сьогодні вельми актуальним та своєчасним, оскільки з одного боку є дієвою гарантією від свавілля з боку адвокатської спільноти по відношенню до своїх клієнтів, з іншого інструментом захисту репутаційної та іміджевої складової статусу адвоката від різного роду зловживань, а з іншого контролем держави за інститутом адвокатури в цілому тощо. Отже, дослідження зазначеного питання з позиції адміністративно-правової науки є на сьогодні беззаперечним тощо.

Окремі аспекти організації та функціонування інституту адвокатури знайшли своє відображення в наукових працях таких вчених, як: Є.Ю. Бова, О. І. Безпалова, С. В. Вилков, П. Валко, О. В. Джафарова, О. Ю. Дрозд, А.В. Іванцова, В.С. Личко, А.В. Біцай С.С. Калинюк, В.В. Заборовський, В. В. Нікітченко, М.В. Стаматіна, В.С. Личко, М. Ю. Єфіменко, С.С. Калинюк, І.Д. Файнгольд, С.О. Шатрава та інші. Наголосимо, що існуючі на сьогодні наукові праці з питань дисциплінарного провадження відносно адвокатів мають не системний характер про що свідчать поодинокі наукові публікації з даної тематики. Тому назріла потреба в комплексному системному дослідженні питань, пов'язаних з процедурною складовою здійснення дисциплінарного провадження відносно адвоката. Саме тому, теоретична розробленість обраної теми, її наукова новизна, значущість та актуальність у нових реаліях сьогодення набувають особливого змісту та значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження спрямовано на реалізацію основних положень законів України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05 липня 2012 № 5076-VI, Указу Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки» від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 року № 12-21, а також плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета та завдання дослідження. Мета дослідження полягає у визначенні правової природи дисциплінарного провадження відносно адвоката, його завдань,

принципів та особливостей здійснення та наданні науково-обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення матеріальної та процесуальної складових останнього.

Для досягнення визначеної мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

- визначити правову природу дисциплінарного провадження стосовно адвоката та окреслити його особливості;
- з'ясувати зміст правового регулювання, визначити завдання та принципи дисциплінарного провадження стосовно адвоката;
- охарактеризувати адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як суб'єкта розгляду дисциплінарного провадження;
- визначити поняття та особливості дисциплінарного проступку як підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності;
- розкрити зміст правосуб'єктності адвоката, відносно якого відкрито дисциплінарне провадження;
- окреслити особливості розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката;
- з'ясувати види і порядок застосування дисциплінарних стягнень до адвоката;
- розкрити міжнародний досвід здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката та можливість його адаптації до національної правової системи;
- сформулювати шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката.

Об'єктом дослідження є публічно-правові відносини, які виникають в процесі організації та функціонування інституту адвокатури.

Предметом дослідження є дисциплінарна відповідальність адвоката: адміністративно-правовий аспект.

Методи дослідження. Методологічною основою є поєднання загальнофілософських, наукових та спеціальних методів наукового пізнання, що дало змогу розглянути визначенні питання комплексно та системно. Структурно-функціональний метод став у нагоді при визначенні правової природи дисциплінарного провадження стосовно адвоката та окресленні його особливостей (підрозділ 1.1). З'ясовуючи зміст правового регулювання, а також коло завдань та принципів дисциплінарного провадження стосовно адвоката, було використано логіко-семантичний метод (підрозділ 1.2). Саме використання структурно-функціонального методу надало можливість охарактеризувати адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як суб'єкта розгляду дисциплінарного провадження (підрозділ 1.3). Нормативно-догматичний метод уможливив визначення поняття та особливостей дисциплінарного проступку як підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (підрозділ 2.1).

Саме використання герменевтичного підходу дозволило розкрити зміст правосуб'єктності адвоката, відносно якого відкрито дисциплінарне провадження

(підрозділ 2.2). Окреслення особливостей розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката та видів і порядку застосування дисциплінарних стягнень до останнього стало можливим за допомогою аксіоматичного методу та методу моделювання (підрозділи 2.3 та 2.4).

Розкриття міжнародного досвіду здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката та можливість його адаптації до національної правової системи, а також формулювання шляхів вдосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката стало можливим завдяки використанню методів групування та емпіричних узагальнень (розділ 3).

Науково-теоретичне підґрунтя наукової кваліфікаційної праці є наукові напрацювання фахівців у галузі загальної теорії держави і права, адміністративного права та процесу, інших галузевих правових наук. *Нормативною основою* дослідження є Конституція України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також нормативно-правові акти, які регламентують правовідносини щодо організації та функціонування адвокатури, правові акти, що приймаються органами адвокатського самоврядування. *Інформаційну та емпіричну основу* дисертації становлять дані з Єдиного Реєстру адвокатів, Реєстру дисциплінарних проваджень, статистичні дані, довідки.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що представлена наукова праця є сучасним поглядом на правову природу дисциплінарного провадження відносно адвоката, його завдань, принципів та особливостей здійснення, що дозволило обґрунтувати низку нових положень і висновків, надати практичні рекомендації та пропозиції з досліджуваних питань.

У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, зокрема:

вперше:

– з позиції комплексно-онтологічного підходу сформовано правову природу дисциплінарного провадження стосовно адвоката як передумови для застосування дисциплінарної відповідальності до спеціального суб'єкта права (адвоката) в разі порушення норм спеціального законодавства або вимог професійної етики, з метою гарантування професійності цілого самоврядного інституту (адвокатури) та захисту прав і законних інтересів окремих осіб, суспільства та держави;

– виявлено спеціальні новітні характеристики адміністративно-правового статусу кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як суб'єкта розгляду дисциплінарного провадження, до яких віднесено: 1) спеціальний порядок набуття адміністративної правосуб'єктності в межах діяльності суб'єктів адвокатського самоврядування; 2) виділення правового становища через наділення повноваженнями щодо розгляду дисциплінарних справ стосовно адвокатів, що робить кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури ключовим елементом системи адвокатського самоврядування; 3) функціональною спрямованістю статусу є не лише функція покарання, але захисна стосовно забезпечення прав та інтересів адвокатів;

– обґрунтовано необхідність визначення однією із ключових ознак дисциплінарного проступку адвоката негативних наслідків для клієнта та/або інституту адвокатури в цілому у широкому їх розумінні, що забезпечить адвокатів від притягнення до дисциплінарної відповідальності зокрема за вчинення помилок, в тому числі технічних, які не свідчать про неналежне виконання своїх обов'язків та нехтування нормами права;

– доведено, що існування такого виду дисциплінарного проступку адвоката як «порушення присяги адвоката України» не повинно розглядатися у якості самостійної підстави дисциплінарної відповідальності адвоката та потребує виключення із Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» з метою уникнення надмірної дискреції повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та дублювання з іншими підставами дисциплінарної відповідальності адвоката;

удосконалено:

– підхід до визначення «дисциплінарного проступку адвоката» як винну, протиправну дію або бездіяльність адвоката під час здійснення ним професійної діяльності, а також іншої соціально-публічної діяльності (громадської, наукової, публіцистичної діяльності, спілкування в мережі Інтернет), що полягає у порушенні встановлених законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність та/або Правилами адвокатської етики вимог та заборон, професійних та морально-етичних обов'язків адвоката перед клієнтами, колегами та інститутом адвокатури в цілому, судом та іншими державними органами, а також суспільством загалом, що призвело чи може призвести до настання негативних наслідків для клієнта та/або інституту адвокатури в цілому, за яку законодавством передбачено дисциплінарну відповідальність;

– наукове трактування принципів дисциплінарного провадження стосовно адвоката як системи основоположних ідей, правил та гарантій, що визначають суть, спрямованість, порядок ведення дисциплінарного провадження, а також критерії прийняття рішень у дисциплінарних справах, з метою забезпечення законності та професійності адвокатської діяльності, та гарантування суспільних цінностей щодо поведінки адвокатів;

– наукова думка, що окрім правосуб'єктності, іншими передумовами виникнення дисциплінарних правовідносин одночасно виступають норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та юридичний факт, за відсутності якого не виникли б дисциплінарні правовідносини – прийняття рішення про порушення дисциплінарної справи. Отже зміст і обсяг «правосуб'єктності адвоката» залишається сталим, а от реалізація відповідного обсягу правосуб'єктності може залежати від різних факторів – фактичних обставин (юридичних фактів), правової волі адвоката як «суб'єкта права» тощо;

– наукову думку з приводу того що з метою забезпечення дієвості гарантій адвокатської діяльності та формування визначеного рівня передбачуваності доказування у дисциплінарному провадженні стосовно адвоката обґрунтовано доцільність впровадження стандарту доказування «чіткі та переконливі докази», що виступає важливим елементом реалізації принципу змагальності процедури дисциплінарного провадження як встановлений критерій достатності та

достовірності доказів для прийняття рішення про те, що факт є встановленим та доведеним, а тягар доказування виконаним;

дістали подальшого розвитку положення щодо:

– визначення особливості процесів реалізації та зміни обсягу правосуб'єктності адвоката в межах процедури дисциплінарного провадження: 1) першоосновою реалізації відповідного обсягу правосуб'єктності в аспекті специфічних процедурних прав та обов'язків у межах дисциплінарного провадження є «правосуб'єктність адвоката», яка виступає головною якісною характеристикою, яка визначає можливість та здатність адвоката як «суб'єкта права» трансформуватися у «суб'єкта дисциплінарних правовідносин», виступаючи однією з передумов їх виникнення поряд із нормами Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та юридичним фактом, за відсутності якого не виникли б дисциплінарні правовідносини – прийняттям рішення про порушення дисциплінарної справи; 2) настання правових наслідків у вигляді зміни обсягу правосуб'єктності адвоката в межах процедури дисциплінарного провадження можливе лише на стадії прийняття рішення у дисциплінарній справі, а юридичним фактом, що впливає на зміну обсягу правосуб'єктності виступає рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення;

– можливих напрямів адаптації досвіду ряду європейських країн в національну правову систему з приводу удосконалення процесуальної складової притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності;

– напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката щодо змінення обов'язку підвищення професійного рівня, вдосконалення функціонування Реєстру дисциплінарних проваджень, зменшення надмірної завантаженості роботи кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, збільшення строку притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів з балансом дотримання принципу розумності строків.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес і можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій сфері – для подальших наукових досліджень питань організації та функціонування інституту адвокатури в цілому та питань притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката зокрема (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Харківського національного університету внутрішніх справ від 11.01.2024 р.);

– у правотворчій сфері – висновки та пропозиції отриманні під час дослідження проблемних питань притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів можуть бути використані при підготовці проектів законів про внесення змін та доповнень до чинних законодавчих актів з метою вдосконалення механізму притягнення до відповідальності адвокатів;

– у правозастосовній діяльності – для вдосконалення процедурної складової здійснення дисциплінарного провадження відносно адвоката з метою дотримання гарантій адвокатської діяльності щодо притягнення останнього до дисциплінарної відповідальності (акт впровадження в практичну діяльність адвокатського бюро «Юрія Кричуна» від 04.02.2024 р.);

– у освітньому процесі – положення і висновки дисертації можуть бути використані при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи України», під час підготовки лекцій і навчальних посібників з даної тематики (акт впровадження в освітній процес Харківського національного університету внутрішніх справ від 10.01.2024 р.).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднені на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 10 листопада 2020 р.), «Актуальні проблеми національного законодавства» (м. Кропивницький, 15 квітня 2021 р.), «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Вінниця, 01 грудня 2023 р.), «Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану» (м. Вінниця, 07 грудня 2023 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у п'яти наукових статтях, з яких чотири опубліковано у наукових фахових виданнях України, одну – в іноземному науковому виданні, а також у чотирьох тезах наукових повідомлень на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 286 сторінок. Список використаних джерел містить 263 найменування і займає 33 сторінки, додатки займають 6 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, грантами, окреслено мету й завдання, об'єкт і предмет, а також методи дослідження, наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані про апробацію матеріалів дослідження, структуру та обсяг роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади дослідження дисциплінарного провадження стосовно адвоката» має три підрозділи, у яких визначено правову природу дисциплінарного провадження стосовно адвоката та окреслено його особливості; з'ясовано зміст правового регулювання, визначено завдання та принципи дисциплінарного провадження стосовно адвоката; охарактеризовано адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як суб'єкта розгляду дисциплінарного провадження.

У **підрозділі 1.1 «Дисциплінарне провадження стосовно адвоката: поняття, правова природа та характерні ознаки»** доведено що, дисциплінарна відповідальність може бути застосована лише за результатами дисциплінарного

провадження, та є одним із потенційних результатів останнього. Фактично, дисциплінарне провадження є передумовою для застосування дисциплінарної відповідальності, яка є результатом відповідного дисциплінарного провадження.

Підкреслено, що дисциплінарна відповідальність, на відміну від інших видів юридичної відповідальності, володіє унікальною філософською природою, що поєднує в собі аспекти свободи, відповідальності, авторитету та справедливості. Дисциплінарна відповідальність виникає в контексті вільного вибору індивіда (наприклад, трудового колективу, свідoctва на право зайняття адвокатською діяльністю тощо), тобто індивіди вступають до неї вільно, приймаючи на себе правила та норми поведінки. Відповідно, правила таких правовідносин ґрунтуються на принципах справедливості та етики, а їх порушення тягне за собою дисциплінарну відповідальність. Дисциплінарна відповідальність несе в більшій мірі не лише каральний, а й виховний аспект. Її мета – не просто покарати за проступок, а й запобігти його повторенню в майбутньому, стимулювати при цьому особистісний розвиток, самодисципліну та відповідальне ставлення до правил.

Визначено, що правова природа дисциплінарного провадження стосовно адвоката може визначатися такими його особливостями: – суб'єктами дисциплінарного провадження є адвокати, які є членами адвокатської палати, а також особи, які ініціювали питання про дисциплінарну відповідальність адвоката; – предметом дисциплінарного провадження є порушення адвокатом вимог професійної етики та законодавства, що регулює адвокатську діяльність; – метою дисциплінарного провадження є забезпечення належного виконання адвокатами своїх професійних обов'язків, а також захист прав і законних інтересів громадян, суспільства та держави; – дисциплінарне провадження здійснюється у формі провадження, яке розглядається дисциплінарною палатою кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

У підрозділі 1.2 «Правове регулювання, завдання та принципи дисциплінарного провадження стосовно адвоката» наголошено, що правове регулювання дисциплінарного провадження стосовно адвоката включає в себе: 1) Конституцію України; 2) спеціальний Закон України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність»; 3) інші законодавчі акти України; 4) міжнародні договори та практика міжнародних судів; 5) підзаконні акти України; 6) акти та правила органів адвокатського самоврядування.

Сформовано коло завдань дисциплінарного провадження стосовно адвоката, які направлені на: 1) Забезпечення законності та справедливості: дисциплінарне провадження слугує інструментом для забезпечення законності у сфері адвокатської діяльності; є механізмом для реагування на порушення правил адвокатської етики та норм професійної поведінки; дисциплінарне провадження захищає права та інтереси учасників судових процесів, а також авторитет адвокатури в судочинстві. 2) Гарантування відповідальності: дисциплінарне провадження виявляє випадки порушення адвокатами законодавства та внутрішніх правил адвокатської етики. 3) Виховання адвокатів та профілактику порушення законодавства: дисциплінарне провадження виховує у адвокатів повагу до закону, правил адвокатської етики та норм професійної поведінки. За

своїм змістом є профілактичним механізмом, який запобігає вчиненню адвокатами дисциплінарних проступків у майбутньому. Дисциплінарне провадження підвищує рівень правової свідомості адвокатів та формує культуру відповідальної поведінки. 4) Захист авторитету адвокатури: дисциплінарне провадження захищає авторитет адвокатури та довіру до неї з боку суспільства, що гарантує, що адвокатська діяльність здійснюється на високому професійному рівні. 5) Забезпечення права на захист адвокатів: дисциплінарне провадження має бути справедливим та об'єктивним, що забезпечує право адвоката на захист своїх прав та інтересів.

Визначено, що принципи дисциплінарного провадження стосовно адвоката – це система основоположних ідей, правил та гарантій, що визначають суть, спрямованість, порядок ведення дисциплінарного провадження, а також критерії прийняття рішень у дисциплінарних справах, з метою забезпечення законності та професійності адвокатської діяльності, та гарантування суспільних цінностей щодо поведінки адвокатів.

У підрозділі 1.3 «Адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як суб'єкта розгляду дисциплінарного провадження» звертається увага, що адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури – це комплекс юридичних повноважень, гарантій, інструментарію та спеціальних властивостей, які сукупно формують правову основу для функціонування комісії в системі адвокатського самоврядування.

Доведено, що за своїм змістом, адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури включає: 1) сукупність повноважень, закріплених за КДКА нормами адміністративного права, та визначають роль та місце КДКА в системі органів адвокатського самоврядування, а також її можливості щодо впливу на адвокатську діяльність; 2) юридичну основу для функціонування КДКА (порядок формування та діяльності КДКА, її компетенцію, принципи роботи, гарантії незалежності та відповідальності); 3) інструментарій забезпечення законності та дисципліни в адвокатській діяльності (завдяки адміністративно-правовому статусу КДКА може вживати заходів реагування на порушення адвокатами правил адвокатської етики та законодавства); 4) гарантії захисту прав та законних інтересів адвокатів (адміністративно-правовий статус КДКА встановлює чіткий порядок розгляду скарг на дії адвокатів, що забезпечує справедливе та неупереджене ставлення до них); 5) спеціальні властивості (адміністративно-правовий статус КДКА робить її частиною публічної адміністрації, підпорядковуючи її загальним принципам та правилам адміністративного права. Поєднання публічних та приватних функцій КДКА з одного боку, як органу адвокатського самоврядування, а з іншого – щодо виконання публічних функцій з контролю за адвокатською діяльністю. Адміністративно-правовий статус КДКА є динамічним поняттям, яке може змінюватися з часом пов'язано з реформуванням адвокатської діяльності, змінами в законодавстві та правозастосовній практиці).

Розділ 2 «Підстави та порядок притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» містить чотири підрозділи, у яких визначено

поняття та особливості дисциплінарного проступку як підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності; досліджено правосуб'єктність адвоката відносно якого відкрито дисциплінарне провадження; розкрито особливості розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката; окреслено види і порядок застосування дисциплінарних стягнень до адвоката.

Підрозділ 2.1 «Поняття та особливості дисциплінарного проступку як підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності» присвячено дослідженню специфіки дисциплінарного проступку адвоката шляхом розкриття об'єктивних та суб'єктивних ознак, що характеризують «зовнішню» та «внутрішню» сторону такого проступку.

Визначено, що характерною особливістю об'єкта дисциплінарного проступку адвоката є те, що професійна дисципліна адвоката, як визначений порядок здійснення обов'язків, дотримання встановлених вимог, які визначають її сутність, поширюється не тільки на здійснення професійної діяльності з надання правничої допомоги, а й на інші сфери соціально-публічної діяльності адвоката.

Встановлено, що однією із особливостей дисциплінарного проступку адвоката є те, що згідно чинного законодавства обов'язковою ознакою об'єктивної сторони дисциплінарного проступку адвоката виступає лише протиправність. З'ясовано, що питання щодо виокремлення негативних наслідків як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони є дискусійним моментом не тільки щодо дисциплінарного проступку адвоката, але й в межах визначення ознак дисциплінарного проступку судді, приватного виконавця, арбітражного керуючого.

Обґрунтовано, що такі ознаки об'єктивної сторони як місце, спосіб, час, обставини вчинення дисциплінарного проступку адвоката здебільшого не впливають на вирішення питання про наявність чи відсутність складу дисциплінарного проступку адвоката, але такі обставини мають бути враховані при прийнятті рішення у дисциплінарній справі і можуть виступати як обтяжуючі чи пом'якшуючі при визначенні дисциплінарного стягнення.

Визначено, що час, а саме дата вчинення дисциплінарного проступку адвоката, має значення: 1) для дотримання вимоги забезпечення строку притягнення до дисциплінарної відповідальності; 2) при правовій оцінці вчиненого діяння за п.1 ч. 2 ст. 31 Закону – «повторне протягом року вчинення дисциплінарного проступку». Окрім того час вчинення дисциплінарного проступку (як певний часовий період або проміжок часу) має значення при обґрунтуванні обставин триваючого правопорушення (наприклад несплата щорічних внесків, невиконання обов'язку підвищення професійного рівня та кваліфікації).

Наголошено, що у зв'язку з особливостями правового статусу адвокати належать до спеціальних суб'єктів дисциплінарної відповідальності. Запропоновано авторське визначення «дисциплінарного проступку адвоката» з урахуванням проведеного аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак.

У підрозділі 2.2 «Правосуб'єктність адвоката відносно якого відкрито дисциплінарне провадження» встановлено, що саме «правосуб'єктність адвоката»

виступає головною якісною властивістю, яка визначає його можливість та здатність трансформуватися у суб'єкта дисциплінарних правовідносин, виступаючи однією з передумов їх виникнення. Адвокат відносно якого відкрито дисциплінарне провадження володіє повним обсягом правосуб'єктності до порушення дисциплінарної справи, а реалізація відповідного обсягу «правосуб'єктності адвоката» в аспекті специфічних процедурних прав та обов'язків в межах дисциплінарного провадження відбувається лише за умови виникнення дисциплінарних правовідносин, що свідчить про необхідність розмежування категорій «суб'єкт права» та «суб'єкт правовідносин». Визначено, що «суб'єктом права» виступає адвокат, який є носієм усієї сумарної множини суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, закріплених у законодавстві про адвокатуру та адвокатську діяльність, в тому числі й специфічних процедурних прав та обов'язків адвоката в межах дисциплінарного провадження. «Суб'єктом правовідносин», тобто фактичним учасником дисциплінарних правовідносин, є адвокат щодо якого порушено дисциплінарну справу.

Наголошено, що сам факт вчинення дисциплінарного проступку адвоката відповідно до визначеної Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» процедури може бути встановлений лише на останній стадії дисциплінарного провадження – прийняття рішення у дисциплінарній справі. На підставі проведеного аналізу стадій дисциплінарного провадження стосовно адвоката доведено, що зміна обсягу правосуб'єктності адвоката в межах дисциплінарного провадження можлива лише на стадії прийняття рішення у дисциплінарній справі.

У підрозділі 2.3 «Особливості розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката» визначено, що головним завданням стадії розгляду дисциплінарної справи є з'ясування, дослідження та правова оцінка фактичних обставин дисциплінарної справи, за результатами чого приймається рішення про наявність чи відсутність складу дисциплінарного проступку та можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. З'ясовано, що стадія розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката реалізується в організаційній формі засідання дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури. Тобто «розгляд дисциплінарної справи» і «засідання дисциплінарної палати» кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури можна співвіднести як «зміст» і «форму». Встановлено, що стадія розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката складається з окремих етапів – підготовки засідання дисциплінарної палати і безпосереднього розгляду дисциплінарної справи, які здійснюються шляхом вчинення послідовних процедурних дій. Зроблено висновок, що стадія розгляду дисциплінарної справи стосовно адвоката є визначеною сукупністю процедурних дій, які виступають її змістом, а засідання дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури – організаційною формою цієї стадії.

Встановлено, що однією із характерних особливостей доказування в дисциплінарному провадженні стосовно адвоката є застосування і реалізація презумпції невинуватості, що на рівні актів органів адвокатського самоврядування – Ради адвокатів України, З'їзду адвокатів України є чітко

визначеним питанням. Натомість практикою Великої Палати Верховного Суду щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності представників інших правничих професій, зокрема суддів і прокурорів, сформовано правову позицію, відповідно до якої презумпція невинуватості за своїм характером і сутністю належить до кримінально-правової процедури і не поширюється на дисциплінарне провадження.

Зроблено висновок, що на сьогодні як законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність, так і дисциплінарною практикою не встановлено стандарту доказування у дисциплінарному провадженні стосовно адвоката. Акцентовано увагу, що впровадження такого стандарту є важливим елементом засади змагальності як встановлений критерій достатності та достовірності доказів для прийняття рішення про те, що факт є встановленим та доведеним, а тягар доказування виконаним.

З метою забезпечення відповідності дисциплінарного провадження стосовно адвоката принципам і стандартам, проголошеним у Європейській конвенції з прав людини, запропоновано зміни та доповнення до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

У підрозділі 2.4 «*Види і порядок застосування дисциплінарних стягнень до адвоката*» акцентується увага, що практична реалізація інституту дисциплінарної відповідальності адвоката неможлива без диференційованого кола дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до адвоката в разі вчинення ним дисциплінарного проступку. Констатовано, що на сьогодні чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не передбачає широкої шкали стягнень за дисциплінарні проступки адвоката, що перешкоджає реалізації основоположного міжнародного принципу дисциплінарного провадження стосовно адвоката – принципу пропорційності санкцій.

Проаналізовано основні види санкцій, якими найчастіше пропонується доповнити та розширити існуючу систему дисциплінарних стягнень адвокатів. На підставі проведеного аналізу обґрунтовано, що найбільш раціональним варіантом є доповнення системи дисциплінарних стягнень штрафом. Водночас у зв'язку із прийняттям 2 червня 2016 року Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», відповідно до якого, зокрема, Конституцію України було доповнено статтею 131-2, дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на сьогодні має досить істотні наслідки на матеріальне становище адвоката щодо якого його було застосовано. З огляду на наведене зроблено висновок, що штраф доцільно визначити як основний вид дисциплінарного стягнення, доповнення кола дисциплінарних стягнень адвоката штрафом в якості додаткового дисциплінарного стягнення вбачається надмірним.

Наголошено, що недоліком Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» є не тільки застосування таких оціночних понять як «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики», «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України» без їх визначення в Законі, що створює складнощі для правозастосування та може призводити до зловживань з боку дисциплінарних

органів, але й існування такого виду дисциплінарного проступку адвоката як «порушення присяги адвоката України», що зокрема є підставою для накладення на адвоката найжорсткішого виду дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

Обґрунтовано, що існування такого виду дисциплінарного проступку адвоката як «порушення присяги адвоката України» без законодавчо закріпленого переліку діянь, які слід вважати порушенням присяги адвокатом, виступає фактично у якості універсальної підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності з огляду на таке: 1) зміст «присяги» в цілому поєднує правові, моральні та етичні зобов'язання та пов'язується з формальною процедурою, що має урочистий, символічний характер; 2) відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» складення присяги адвоката є юридичним фактом, який безпосередньо пов'язаний із набуттям особою правового статусу адвоката, що відповідно тягне за собою наділення такої особи усім комплексом правових та морально-етичних зобов'язань адвоката, передбачених законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність і Правилами адвокатської етики. А це означає, що фактично будь-яке порушення обов'язків адвоката охоплюється «порушенням присяги»; 3) оскільки змістом присяги адвоката охоплюються не тільки зобов'язання дотримуватися вимог та професійних обов'язків, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», але й Правилами адвокатської етики, є підстави зробити висновок, що така підстава дисциплінарної відповідальності адвоката як «порушення присяги адвоката України» частково дублюється з іншими підставами, зокрема щодо позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю.

Розділ 3 «Шляхи удосконалення правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката» складається з двох підрозділів, в яких розкривається міжнародний досвід здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката та можливість його адаптації до національної правової системи та сформульовано шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката.

У підрозділі 3.1 «Міжнародний досвід здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката та можливість його адаптації до національної правової системи» досліджено особливості дисциплінарних розслідувань відносно адвокатів в країнах Європи та світу з метою виокремлення їх позитивного досвіду, для подальшої його імплементації в законодавство України. Особливу увагу приділено дослідженню польської системи дисциплінарної відповідальності адвокатів, що дало змогу виокремити пропозиції, щодо запозичення певних інструментів дисциплінарного впливу з польського законодавства та впровадження їх в законодавство України, з метою наближення останнього до Європейських стандартів, що також відображають Європейські цінності.

В ході вивчення Британського досвіду було доведено, що вітчизняна система дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані відносно

адвоката, мусить бути доповнена додатковими видами стягнень, за прикладом розвинених країн світу. Також процесуальна процедура розслідування потребує певних видозмін та доопрацювань, для забезпечення всіх необхідних умов для безальтернативного встановлення істини по кожній окремій справі, обрання справедливого, спів мірного діяння покарання, в разі необхідності. Розкрито досвід притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката в Німеччині, Японії та США. Запропоновано конкретні напрями удосконалення правових та організаційних засад притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката.

У підрозділі 3.2 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката» виокремлено та аргументовано напрями удосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження та притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката із врахуванням міжнародного досвіду в цій сфері та існуючих прогалів в чинному законодавстві з зазначених питань.

Задля розширення переліку заходів дисциплінарного впливу на правників-порушників законодавства, що могли би бути застосовані суб'єктом уповноваженим на здійснення дисциплінарного провадження відносно адвоката, слушним було б впровадження наступних змін: 1) за прикладом Польщі запровадити сумарне покарання за декілька проступків, в застосуванні надаючи перевагу більш суворому, з можливих стягнень; 2) до переліку дисциплінарних стягнень, що можуть бути застосовані відносно адвоката, додати штраф, розмір якого мусить варіюватися по нижній і верхній межі санкції в залежності від тяжкості проступку; 3) призупинення діяльності правника на строк від 3 місяців до 1 року, якщо він на протязі календарного року вчинив 3 і більше дисциплінарних проступків, також в обов'язковому порядку він мусить пройти курси з адвокатської етики та підвищення кваліфікації, програму яких затверджує дисциплінарна комісія в кожному випадку індивідуально; 4) відсторонення адвоката від виконання його службових обов'язків на строк проведення дисциплінарного розслідування 5) зобов'язання публічного вибачення перед потерпілим, є демократичною, прогресивною нормою, запозичення котрої наблизить законодавство України в цій сфері до Європейських стандартів; 6) можливість встановлювати певні, необхідні обмеження, на конкретний визначений період часу, після відбуття адвокатом дисциплінарного стягнення; 7) можливість одночасного накладення штрафу разом з доганою; 8) дозвіл на захист рідних і близьких, в суді, не зважаючи на діюче стягнення у вигляді відсторонення від адвокатської діяльності.

Наголошено, що запровадження вищеперерахованих норм приблизить українське судочинство та нормативно правову базу в сфері дисциплінарної відповідальності адвокатів до Європейських і світових стандартів, надасть можливість встановлення об'єктивної істини по кожній окремій справі, шляхом проведення всеохоплюючого і повного дисциплінарного розслідування, і як наслідок визначення спів мірного проступку покарання.

ВИСНОВКИ

У висновках дисертації представлено сучасний підхід до вирішення наукової задачі щодо визначення поняття, особливостей та підстав притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, що представлені в теоретичних та практичних положеннях.

1. Визначено, що дисциплінарне провадження стосовно адвоката – це процес визначення порушень етичних та професійних стандартів адвоката, які можуть призвести до застосування дисциплінарних заходів або покарань, який здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури з метою притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. За своїм змістом дисциплінарне провадження стосовно адвоката є: – формою реалізації державної влади та саморегулювання адвокатури; – способом забезпечення дотримання адвокатами вимог законодавства, професійної етики та правил адвокатської діяльності; – формою захисту прав та інтересів громадян та юридичних осіб, які користуються правовою допомогою адвоката; – формою забезпечення незалежності адвокатури.

2. Наголошено, що правове регулювання дисциплінарного провадження стосовно адвоката – це специфічна система правових норм, прецедентів та організаційних правил, що визначає підстави, порядок та умови порушення, розгляду та оскарження дисциплінарних справ стосовно адвокатів, та встановлює види дисциплінарних стягнень, які можуть бути застосовані до адвокатів, задля забезпечення законності, відповідальності та професійної етики в адвокатській діяльності. Правове регулювання дисциплінарного провадження стосовно адвоката захищає принципи адвокатури, дозволяє адвокатському самоврядуванню вживати заходів реагування на випадки недобросовісної поведінки адвокатів, сприяє підвищенню рівня професійної відповідальності адвокатів, забезпечує захист професійної честі та гідності адвокатів.

3. Визначено, що адміністративно-правовий статус кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури – це комплекс юридичних повноважень, гарантій, інструментарію та спеціальних властивостей, які сукупно формують правову основу для функціонування комісії в системі адвокатського самоврядування, визначаючи її роль у забезпеченні високих стандартів професійної етики та кваліфікації адвокатів, а також регулювання дисциплінарних питань з метою забезпечення надійності та довіри до адвокатської гільдії, законності та дисципліни в адвокатській діяльності, а також захисту прав та законних інтересів адвокатів.

4. Сформовано авторську інтерпретацію системи об'єктивних та суб'єктивних ознак дисциплінарного проступку адвоката, які є необхідними та достатніми для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності:

1) наявність спеціального суб'єкта – адвоката; 2) загальний об'єкт дисциплінарного проступку становлять правовідносини, які становлять зміст професійної діяльності адвоката щодо захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту, а також іншої соціально-публічної діяльності адвоката (зокрема громадської, наукової, публіцистичної діяльності, спілкування

в мережі Інтернет); родовий об'єкт – правовідносини, які формують зміст професійної дисципліни як сукупності професійних та морально-етичних обов'язків адвоката перед: клієнтами; судом та іншими державними органами; колегами та інститутом адвокатури в цілому; суспільством загалом; безпосередній об'єкт – визначені законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність та/або Правилами адвокатської етики конкретні обов'язки адвоката, встановлені вимоги та заборони; 3) протиправність, як ознака дисциплінарного проступку адвоката, що є властивістю дії або бездіяльності адвоката, полягає у порушенні формально визначених законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність та/або Правилами адвокатської етики вимог та заборон, професійних та морально-етичних обов'язків адвоката перед клієнтами, колегами та інститутом адвокатури в цілому, судом та іншими державними органами, а також суспільством загалом; 4) наявність вини особи, яка вчинила дисциплінарний проступок, що виражається у формі умислу або недбалості; 5) діяння призвело чи може призвести до настання негативних наслідків для клієнта та/або інституту адвокатури в цілому; 6) причинно-наслідковий зв'язок між протиправною дією (бездіяльністю) та заподіяними негативними наслідками.

5. Доведено, що правосуб'єктність виступає головною якісною характеристикою, яка визначає можливість та здатність суб'єкта права трансформуватися у суб'єкта конкретних правовідносин, виступаючи однією з передумов їх виникнення. Адвокат, як «суб'єкт права» та потенційний учасник дисциплінарних правовідносин, є носієм усієї сумарної множини суб'єктивних прав та юридичних обов'язків, закріплених у законодавстві про адвокатуру та адвокатську діяльність, в тому числі й специфічних процедурних прав та обов'язків адвоката в межах дисциплінарного провадження. «Суб'єктом правовідносин», тобто фактичним учасником дисциплінарних правовідносин, є адвокат щодо якого порушено дисциплінарну справу. Тобто «суб'єкт права» один і той же – адвокат, а тому саме «правосуб'єктність адвоката» є першоосновою та передумовою, за якої адвокат стає «суб'єктом дисциплінарних правовідносин» зі специфічними процедурними правами та обов'язками. Встановлено, що окрім правосуб'єктності, іншими передумовами виникнення дисциплінарних правовідносин одночасно виступають норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та юридичний факт, за відсутності якого не виникли б дисциплінарні правовідносини – прийняття рішення про порушення дисциплінарної справи. Отже зміст і обсяг «правосуб'єктності адвоката» залишається сталим, а от реалізація відповідного обсягу правосуб'єктності може залежати від різних факторів – фактичних обставин (юридичних фактів), правової волі адвоката як «суб'єкта права» тощо.

На підставі аналізу стадій дисциплінарного провадження стосовно адвоката обґрунтовано, що зміна обсягу правосуб'єктності адвоката в межах процедури дисциплінарного провадження можлива лише на стадії прийняття рішення у дисциплінарній справі. А саме, юридичним фактом, що є підставою настання правових наслідків у вигляді зміни обсягу правосуб'єктності адвоката може бути виключно рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності

за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення.

6. Доведено, що розгляд дисциплінарної справи стосовно адвоката, як і вся процедура дисциплінарного провадження, мають відповідати міжнародним стандартам і принципам, закріпленим ст. 6 Європейської конвенції з прав людини з урахуванням усталених підходів Європейського суду з прав людини щодо розуміння компонентів концепції «справедливого судового розгляду», якими зокрема виступають змагальність, рівність сторін (в тому числі процесуальна та технічна), доступність правосуддя (в тому числі право на правничу допомогу), розумність строків, публічність та відкритість, належність та неупередженість процедури.

З метою забезпечення відповідності дисциплінарного провадження стосовно адвоката принципам і стандартам, проголошеним у Європейській конвенції з прав людини, зокрема з метою забезпечення реалізації принципів рівності та змагальності, обґрунтовано та запропоновано:

– зміни та доповнення до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо законодавчого закріплення права на ознайомлення з матеріалами дисциплінарного провадження та можливості заявити клопотання про відкладення розгляду дисциплінарної справи у разі неможливості з поважних причин взяти участь у засіданні як для адвоката, так і для особи, яка ініціювала питання про дисциплінарну відповідальність адвоката;

– застосування у дисциплінарному провадженні стосовно адвоката по аналогії з Модельними правилами щодо дисциплінарної відповідальності юристів Американської асоціації адвокатів (American Bar Association) стандарту доказування «чіткі та переконливі докази» («clear and convincing evidence»), який є проміжним стандартом між найвищим стандартом «поза розумним сумнівом» та стандартом «баланс вірогідностей», що дозволить убезпечити адвокатів від зловживань правом ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката недобросовісними скаржниками, певною мірою звузити та окреслити межі дискреційних повноважень дисциплінарних органів з метою уникнення зловживань, сформуванню визначений рівень передбачуваності доказування.

7. Запропоновано дисциплінарні проступки адвоката та стягнення за них диференціювати в залежності від ступеня тяжкості:

– за незначний дисциплінарний проступок, який хоч і має ознаки порушення вимог законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність / Правил адвокатської етики, але за своїм характером/наслідками є незначним, одноразовим, не триваючим порушенням, що не спричиняє / не може спричинити значної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам учасників відносин адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками судового провадження, іншими органами та особами, авторитету адвокатури в цілому – має застосовуватися дисциплінарне стягнення у вигляді попередження;

– за дисциплінарний проступок середньої тяжкості – має застосовуватися дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року або штраф.

Під дисциплінарним проступком середньої тяжкості слід розуміти одноразове або систематичне порушення встановлених законодавством про адвокатуру та

адвокатську діяльність та/або Правилами адвокатської етики вимог, заборон, професійних та морально-етичних обов'язків адвоката, що призвело чи може призвести до завдання істотної шкоди охоронюваним законом правам та інтересам одного або одразу декількох учасників відносин адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками судового провадження, іншими органами та особами.

– за грубий дисциплінарний проступок – має застосовуватися дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України, а для адвокатів іноземних держав – виключення з Єдиного реєстру адвокатів України.

Під грубим дисциплінарним проступком адвоката пропонується розуміти – діяння адвоката, що призвело чи може призвести до завдання істотних негативних наслідків охоронюваним законом правам та інтересам одного або одразу декількох учасників відносин адвоката з клієнтом, судом та іншими учасниками судового провадження, іншими органами та особами та/або принижує авторитет адвокатури, адвокатську професію та статус адвоката, вчинене із порушенням одного чи декількох принципів здійснення адвокатської діяльності за обтяжуючих обставин.

8. Обґрунтовано, що провідні країни Європи та світу мають значно ширший механізм дисциплінарного впливу на адвокатів порушників, ніж в Україні. Підтвердженням вищесказаного твердження може слугувати наявність більшої кількості дисциплінарних стягнень та додаткових обмежувальних заходів передбачених в законодавчих нормах країн Європи та Заходу, що можуть бути застосовані відносно адвоката, і які різняться за серйозністю впливу на порушника. Таким чином, ми прийшли до висновку, що українська нормативно – правова база, що регулює дисциплінарну відповідальність адвоката потребує змін та доповнень, задля впровадження інноваційних, загально визнаних і успішно функціонуючих методів дисциплінарного впливу, запозичення яких доцільно здійснити з правових систем розвинених країн Європи та світу.

9. Доведено, що вдосконалення адміністративно-правового регулювання здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката має бути спрямоване: на змінення обов'язку підвищення професійного рівня адвокатів як підстави для здійснення дисциплінарного провадження стосовно адвоката; вдосконалення функціонування Реєстру дисциплінарних проваджень в напрямку інтеграції з Єдиним державним реєстром адвокатів для автоматичного оновлення інформації про дисциплінарні стягнення; – зменшення надмірної завантаженості роботи кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури шляхом збільшення їх складу; – збільшення строку притягнення до дисциплінарної відповідальності адвокатів з балансом дотримання принципу розумності строків.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ за темою дисертації

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Зуєва А. І. Дисциплінарна відповідальність адвоката як складова юридичної відповідальності. *Дніпровський науковий часопис публічного*

управління, психології, права. 2023. № 5. С. 105-109. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.5.18>.

2. Зуєва А. І. Теоретико-правова характеристика дисциплінарного проступку як підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *KELM*. 2023. № 7 (59). С. 123-128. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.7.19>.

3. Зуєва А. І. Щодо питання про правосуб'єктність адвоката відносно якого порушено дисциплінарну справу. *Юридичний бюлетень*. 2023. № 31. С. 50-56. DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.31.07>

4. Зуєва А. І. Дисциплінарні стягнення щодо адвоката: питання сьогодення. *Наукові Записки. Серія: Право*. 2021. Вип. 10. Спецвипуск. С. 252-258.

5. Зуєва А. І. Дисциплінарне провадження стосовно адвоката: правова природа та характерні ознаки. *Право та державне управління*. 2023. № 4. С. 66-70. <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.9>.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації :

6. Зуєва А. І. Деякі питання юридичної відповідальності адвоката: питання сьогодення. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави : матер. XII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 01 груд. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 34-35.

7. Зуєва А. І. Дослідження питання стадій дисциплінарного провадження стосовно адвоката: питання сьогодення. Захист та дотримання прав громадян органами Національної поліції України в умовах воєнного стану: наук.-практич. конф. (Вінниця, 07 груд. 2023 р.). Вінниця : ХНУВС, 2023. С. 234-236.

8. Зуєва А. І. Дослідження дисциплінарної відповідальності адвоката як складова юридичної відповідальності. Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 15 квітня 2021 р.). Частина 1. Кропивницький, 2021. С. 61-64.

9. Зуєва А. І. Дисциплінарний проступок як підстава притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Актуальні проблеми національного законодавства: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Кропивницький, 10 листопада 2020 р.). Частина 1. Кропивницький, 2020. С. 122-12

АНОТАЦІЯ

Зуєва А. І. Дисциплінарна відповідальність адвоката: адміністративно-правовий аспект. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 (081 – Право). Науково-дослідний інститут публічного права, Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький, 2024.

Дисертацію присвячено дослідженню правової природи дисциплінарної відповідальності адвоката її особливостям підставам та процедурі притягнення до останньої. Визначено, що дисциплінарне провадження стосовно адвоката – це процес визначення порушень етичних та професійних стандартів адвоката, які

можуть призвести до застосування дисциплінарних заходів або покарань, який здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури з метою притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Наголошено, що правове регулювання дисциплінарного провадження стосовно адвоката захищає принципи адвокатури, дозволяє адвокатському самоврядуванню вживати заходів реагування на випадки недобросовісної поведінки адвокатів, сприяє підвищенню рівня професійної відповідальності адвокатів, забезпечує захист професійної честі та гідності адвокатів.

Виявлено спеціальні характеристики адміністративно-правового статусу кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури як суб'єкта розгляду дисциплінарного провадження.

Обґрунтовано необхідність визначення однією із ключових ознак дисциплінарного проступку адвоката негативних наслідків для клієнта та/або інституту адвокатури в цілому у широкому їх розумінні, що убезпечить адвокатів від притягнення до дисциплінарної відповідальності зокрема за вчинення помилок, в тому числі технічних, які не свідчать про неналежне виконання своїх обов'язків та нехтування нормами права.

Визначено особливості процесів реалізації та зміни обсягу правосуб'єктності адвоката в межах процедури дисциплінарного провадження. Доведено, що розгляд дисциплінарної справи стосовно адвоката, як і вся процедура дисциплінарного провадження, мають відповідати міжнародним стандартам і принципам, закріпленим ст. 6 Європейської конвенції з прав людини з урахуванням усталених підходів Європейського суду з прав людини щодо розуміння компонентів концепції «справедливого судового розгляду», якими зокрема виступають змагальність, рівність сторін (в тому числі процесуальна та технічна), доступність правосуддя (в тому числі право на правничу допомогу), розумність строків, публічність та відкритість, належність та неупередженість процедури.

Запропоновано дисциплінарні проступки адвоката та стягнення за них диференціювати в залежності від ступеня тяжкості. Розкрито зміст основних видів санкцій, якими найчастіше пропонується доповнити та розширити існуючу шкалу дисциплінарних стягнень адвокатів.

Досліджено зарубіжний досвід притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності та можливості його використання в Україні.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність, адвокат, адвокатська діяльність, дисциплінарне провадження, адміністративно-правовий статус, дисциплінарний проступок, адміністративно-правове регулювання, стягнення, принципи, гарантії адвокатської діяльності, дисциплінарна справа, Єдиний державний реєстр адвокатів, адміністративна правосуб'єктність, Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія.

SUMMARY

Zuyeva A. I. Disciplinary responsibility of the lawyer: administrative and legal aspect. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.07 (081 – Law). Research Institute of Public Law, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University. Kropyvnytskyi, 2024.

The dissertation is devoted to the study of the legal nature of the lawyer's disciplinary responsibility, its features, the grounds and the procedure for bringing the latter to justice. It was determined that disciplinary proceedings against a lawyer are a process of determining violations of the lawyer's ethical and professional standards, which may lead to the application of disciplinary measures or punishments, which is carried out by the qualification and disciplinary commission of the bar in order to bring the lawyer to disciplinary responsibility.

It is emphasized that the legal regulation of disciplinary proceedings against a lawyer is a specific system of legal norms, precedents and organizational rules that determine the grounds, order and conditions of violation, review and appeal of disciplinary cases against lawyers, and establish the types of disciplinary sanctions that can be applied to lawyers, to ensure legality, responsibility and professional ethics in advocacy.

Special new characteristics of the administrative-legal status of the qualification-disciplinary commission of the bar as a subject of disciplinary proceedings have been identified.

The need to define one of the key signs of a lawyer's disciplinary misconduct is the negative consequences for the client and/or the institution of advocacy as a whole in their broad sense, which will protect lawyers from disciplinary liability in particular for making mistakes, including technical ones that do not indicate improper performance one's duties and neglecting the norms of the law.

The peculiarities of the processes of realization and change of the scope of legal personality of a lawyer within the framework of disciplinary proceedings. It has been proven that the consideration of a disciplinary case against a lawyer, as well as the entire procedure of disciplinary proceedings, must comply with international standards and principles established by Article 6 of the European Convention on Human Rights, taking into account the established approaches of the European Court of Human Rights regarding the understanding of the components of the concept of "fair trial", which in particular include competition, equality of parties (including procedural and technical), access to justice (including the right to legal assistance), reasonableness of terms, publicity and openness, propriety and impartiality of the procedure.

It is proposed to differentiate the lawyer's disciplinary offenses and penalties for them depending on the degree of severity.

The main types of sanctions that are most often proposed to supplement and expand the existing scale of disciplinary sanctions for lawyers are analyzed.

Key words: disciplinary liability, lawyer, lawyer activity, disciplinary proceedings, administrative-legal status, disciplinary offense, administrative-legal regulation, penalty, principles, guarantees of lawyer activity, disciplinary case, Unified State Register of Lawyers, administrative legal personality, Higher qualification – disciplinary commission.

**СВІДОЦТВО ПРО ВНЕСЕННЯ СУБ'ЄКТА ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ ДО ДЕРЖАВНОГО
РЕЄСТРУ ВИДАВЦІВ, ВИГОТІВНИКІВ І РОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ ВИДАВНИЧОЇ ПРОДУКЦІЇ
Серія ДК № 1537 від 22.10.2003 р.**

Підп. до друку 22.04.2024 р. Формат 60×90/16. Папір офсетн.
Друк різнограф. Ум. др. арк. 0,9. Тираж 100. Зам. № 9901.

*РЕДАКЦІЙНО–ВИДАВНИЧИЙ ВІДДІЛ
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
25006, Кропивницький, вул. Шевченка, 1.
Тел.: (0522) 24–59–84.
Факс.: (0522) 24–85–44.
E–Mail: mails@cuspu.edu.ua*

